

Władysław Kulpa: *Owoce i nasiona chwastów — Klucze do oznaczania*. Warszawa 1958. PWN. 419 str., 233 ryc.

W polskiej literaturze naukowej nie mieliśmy dotychczas żadnego klucza do określania nasion i owoców chwastów. Brak ten dotkliwie odczuwali przede wszystkim praktycy zajmujący się analizą zanieczyszczeń materiału siewnego. Skazani na korzystanie z opracowań zagranicznych, uwzględniających inny zestaw gatunków niż ten, z którym można się u nas najczęściej spotkać, narażeni byli na trudne do uniknięcia błędy i pomyłki. Praca W. Kulpy wypełnia tę dotkliwą lukę w naszym piśmiennictwie, a dzięki obszernemu zakresowi i starannemu opracowaniu będzie na pewno przydatna nie tylko dla praktyków-rolników, lecz także i dla botaników, zajmujących się systematyką i ekologią chwastów oraz ich przeszłością na tle historii kultury materialnej człowieka.

Książka ma charakter klucza do oznaczania nasion i owoców ważniejszych roślin synantropijnych występujących w Polsce, przede wszystkim tych, które trafiają się jako zanieczyszczenia w materiale siewnym, stosowanym w rolnictwie. Obok gatunków częściej spotykanych i bardziej szkodliwych z rolniczego punktu widzenia uwzględniono w niej niektóre rośliny rzadsze, odznaczające się szczególnie interesującą lub oryginalną budową nasion. Łącznie opisano szczegółowo 233 gatunki chwastów, a dalszych 65 gatunków omówiono w krótkich wzmiankach. Daje to razem liczbę 298 gatunków, tj. niemal 1/7 całej flory polskiej. Dobór gatunków jest staranny i trafny; opiera się on na właściwym wykorzystaniu polskiej literatury florystycznej i rolniczej, dotyczącej chwastów.

Książka W. Kulpy składa się z trzech części. Część wstępna objaśnia najważniejsze pojęcia z zakresu morfologii kwiatu, owocu i nasienia, omawia pokrótce sposoby rozsiewania się roślin oraz podaje praktyczne wskazówki do zbierania nasion i owoców i zakładania kolekcji karpologicznych. Część druga, najobszerniejsza, zawiera klucze do określania rodzin, rodzajów i gatunków oraz opisy nasion i owoców. Podane tu klucze mają służyć nie tyle do praktycznego oznaczania, ile raczej do zapoznania się z systematyczno-morfologicznymi cechami nasion w poszczególnych grupach. Trzecia część książki natomiast — to właśnie praktyczne klucze do oznaczania gatunków, całkowicie sztuczne

i oparte na łatwych do zauważenia cechach. Całość zamyka obszerna bibliografia.

Wszystkie opisy nasion i owoców podane w pracy są oryginalne i wykonane w sposób bardzo sumienny. Sporządzone one zostały na podstawie własnych zbiorów autora, obejmujących próbki nasion rozmaitego pochodzenia i wieku. Obserwację morfologii zewnętrznej nasion i ich przekrojów uzupełniono pomiarami wielkości. Oparcie się na obszernym materiale porównawczym pozwoliło autorowi na sprostowanie niektórych błędnych danych, pokutujących dotychczas w literaturze karpologicznej. Słuszną rzeczą jest uwzględnienie w książce biologicznych jednostek rozsiewania (diaspor), a więc w jednych przypadkach nasion, w innych owoców, owoców pozornych itd., w zależności od tego, w jakiej postaci rozprzestrzeniają się one w przyrodzie i trafiają do materiału siewnego. Celowe jest również oparcie pracy w zakresie systematyki, nomenklatury, terminologii morfologicznej oraz danych o rozmieszczeniu geograficznym gatunków na «Roślinach polskich» Szafera, Kulczyńskiego i Pawłowskiego, jako na tym opracowaniu naszej flory, które najlepiej odpowiada współczesnemu stanowi nauki.

Dla każdego z 233 szczegółowo opisanych gatunków dodano oryginalną ilustrację, przedstawiającą widok nasienia względnie owocu w jednym, dwóch lub trzech rzutach (zależnie od stosunków symetrii) oraz w przekroju. Ryciny te są niewątpliwie bardzo poważną zaletą książki: ich poprawność rzeczowa, przejrzystość i bardzo staranna reprodukcja (do czego w dużej mierze przyczyniła się i bardzo dobra jakość papieru) zasługują w pełni na pochwałę.

Najtrudniej jest ocenić przydatność samych kluczy do oznaczania zamieszczonych w książce. Ich wady i zalety mogą się uwidocznić dopiero przy dłuższym używaniu w praktyce. Wydaje się jednak, że logiczny układ kluczy, zawsze konsekwentnie dichotomiczny, oraz staranny i, jak można sądzić, trafny dobór cech diagnostycznych świadczą o ich już obecnie o ich istotnej użyteczności.

Książka W. Kulpy zasługuje na baczną uwagę ze strony botaników i rolników, a także ze strony amatorów, interesujących się bogactwem form i biologią rozsiewania nasion i owoców naszych roślin.